

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Roman Józef Longchamps de Berier i jego księgozbiór

Author: Marta Kunicka

Citation style: Kunicka Marta. (2018). Roman Józef Longchamps de Berier i jego księgozbiór. W: M. Kycler, D. Pawelec, B. Warząchowska (red.), „Kolekcje w zbiorach bibliotek Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” (S. 111-126). Katowice : Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Roman Józef Longchamps de Berier i jego księgozbiór

Wstęp

Biblioteka akademicka zaspokajając potrzeby wielu różnych grup użytkowników, wykorzystując wypracowane na przestrzeni lat osiągnięcia, stara się zbudować odpowiednie narzędzia pracy dla przedstawicieli środowiska naukowego. Dążąc z kolei do zarchiwizowania i udokumentowania zjawisk przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, zabiega o rozszerzenie i zintegrowanie dostępu do źródeł naukowych i dydaktycznych. W związku ze swoją rolą bardzo głęboko wrasta w strukturę uczelni i środowiska.

Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego (dalej: BWPIA) od pięćdziesięciu lat gromadzi księgozbiór starając się stworzyć optymalny warsztat, niezbędny zarówno dla osób prowadzących badania, studiujących czy szukających informacji z zakresu prawa. Jednym ze sposobów pozyskiwania piśmiennictwa są zakupy, w tym zakupy kolekcji książek i czasopism, wpisujących się w profil księgozbioru, który podyktowany jest potrzebami pracowników, studentów, jak również społeczności lokalnej¹. Do ciekawszych kolekcji zgromadzonych w BWPIA należą księgozbiory profesorskie. Posiadają one ogromną wartość naukową, dlatego należy zwrócić szczególną uwagę na ich popularyzację, aby mogły służyć kolejnym pokoleniom badaczy. Często-kroć są to zbiory unikatowe, także o wartości muzealnej².

Głównym celem artykułu jest charakterystyka księgozbioru profesora Romana Longchamps de Berier³ i prezentacja zawartości kolekcji zakupionej do Biblioteki jako jednej z pierwszych⁴.

¹ K. MARSZAŁ: *Prawnik musi przede wszystkim umieć myśleć*. „Gazeta Uniwersytecka. Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” 2017, nr 4, s. 35.

² Wiele cennych zbiorów znajduje m.in. w kolekcji Karola Koranyiego (najstarsze publikacje z różnych kolekcji wydane do 1800 roku przekazano do Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego).

³ Profesor Roman Longchamps de Berier sam raczej nie używał drugiej części nazwiska i forma Bérier pojawia się raczej w opracowaniach, dlatego też w pracy przyjęto zapis Berier.

⁴ Obok tej kolekcji w zbiorach BWPIA znajdują się także księgozbiory profesorów: K. Koranyiego, Stefana

Jest to o tyle zasadne, że opisy bibliograficzne tej kolekcji w dużym stopniu dostępne są jedynie w katalogu kartkowym, którego wykorzystanie przez współczesnych czytelników jest niewielkie. Zbiór ten ma ogromne znaczenie ze względu na swoją niepowtarzalność, posłużyć może kolejnym pokoleniom prawników zdobywających wiedzę, jak również wszystkim innym osobom zainteresowanym prawem początku XX wieku. Dlatego też w artykule starano się przybliżyć życie i działalność naukową Profesora Longchamps de Berier, których odwzorowaniem był posiadany księgozbiór. Zwrócono także uwagę na stan jego zachowania, walory edytorskie i estetyczne, jak również kwestię znaków proveniencyjnych i cech nabytych poszczególnych egzemplarzy, oczywiście w wyborze. Podczas prac badawczych dokonano analizy kolekcji ze względu na zakres tematyczny, jak również zasięg językowy zdeponowanych zbiorów z uwzględnieniem ich formy wydawniczej. Szczególną uwagę zwrócono na czasopisma znajdujące się w analizowanych materiałach, z „Przełłdem Prawa i Administracji” na czele.

Sylwetka Profesora

Profesor Roman Józef Longchamps de Berier⁵ urodził się 9 sierpnia 1883 roku w rodzinie lwowskiej inteligencji o francuskich korzeniach⁶. W 1901 roku wstąpił na Wydział Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego Cesarza Franciszka I. Po czterech latach ukończył studia, a rok później, po zdaniu wymaganych egzaminów, otrzymał promocję na doktora praw⁷. W lipcu 1907 roku wpłynęło na Wydział Prawa podanie informacyjne o zamiarze habilitowania się Longchamps de Berier na Uniwersytecie Lwowskim. Tematem rozprawy miało się stać prawo prywatne austriackie, nad którym aplikujący miał zamiar pracować podczas wyjazdu naukowego do Berlina – był to wówczas jeden z najważniejszych ośrodków prawniczych w Niemczech. Dzięki

Rozmaryna, Kazimierza Przybyłowskiego, Manfreda Lachsa, Mieczysława Sośniaka czy nowo otrzymany Kazimierza Marszała.

⁵ Życie i działalność naukowa Romana Longchamps de Berier doczekały się szeregu opracowań zarówno naukowych jak i o charakterze popularnym. Pisali o nim m.in.: J. DRAUS: *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946: portret kresowej uczelni*. Kraków 2007; J. GÓRECKA: *Wspomnienia Romana Longchamps de Bériera z naukowej podróży do Berlina*. W: *Z dziejów i dnia dzisiejszego turystyki*. Red. R. NOWACKI. Opole 2005, s. 31–37; J. KODRĘBSKI: *Roman Longchamps de Berier*. W: *Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939–1945; O Jakubie Karolu Parnasie*. Warszawa 1993, s. 120–126; A. REDZIK: *Roman Longchamps de Bériera udział w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*. W: *Nauki prawne: pomiędzy tradycją a współczesnością. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Longchamps de Bériera w 70. rocznicę śmierci*. Red. A. DĘBIŃSKI, M. PYTER, B. CZECH-JEZIERSKA. Lublin 2011, s. 67–83.

⁶ K. PRZYBYŁOWSKI: *Longchamps*. W: *Polski Słownik Biograficzny: Legendorf Fabian – Lubomirski Aleksander*. T. 17. Red. E. ROSTWOROWSKI. Wrocław–Kraków–Warszawa–Gdańsk 1972, s. 543.

⁷ K. PRZYBYŁOWSKI: *Ś.p. Roman Longchamps*. „Państwo i Prawo” 1947, nr 5–6, s. 64.

otrzymanemu stypendium naukowemu w semestrze zimowym roku akademickiego 1907/1908 rozpoczął studia na Uniwersytecie Berlińskim. Studiował u Theodora Kippa i Josepha Kohlera, a także uczestniczył w wykładach wybitnych niemieckich uczonych: Ottona von Gierke, Heinricha Brunnera, Emila Steckela⁸. Wiele cennych informacji dotyczących działalności naukowo-badawczej z tego okresu – późniejszego twórcy kodeksu zobowiązań – pochodzi z korespondencji i sprawozdań, jakie wymieniał z macierzystym wydziałem.

Rozpoczął pracę w Prokuraturii Skarbu, przemianowanej później na Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: PG), oddział we Lwowie⁹, równocześnie uczestnicząc w seminarium profesora Ernesta Tilla, pogłębiając zainteresowania naukowe w dziedzinie prawa prywatnego¹⁰. Pracował tam do czasu nominacji przez Naczelnika Państwa na stanowisko profesora nadzwyczajnego w 1920 roku¹¹. Po dwóch kolejnych latach otrzymał tytuł profesora zwyczajnego prawa cywilnego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (dalej: UJK). Objął tam drugą katedrę prawa cywilnego, obok katedry E. Tilla, po śmierci którego w 1926 roku kierował zakładem prawa cywilnego na Wydziale Prawa UJK utrzymując je do 1939 roku. Longchamps prowadził wówczas wykłady z prawa austriackiego, spadkowego, rodzinnego, rzeczowego i zobowiązań (zajęcia opierały się o *Kodeks Napoleona*¹², jako uzupełnienie zajęć prowadzonych przez E. Tilla, który opierał się na ABGB, BGB¹³), prawa pracy, górniczego i naftowego. Obok prowadzenia zajęć na UJK od 1921 do 1939 roku wykładał prawo cywilne, rzymskie i międzynarodowe prywatne na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Uniwersytetu Lubelskiego.

W okresie zatrudnienia na UJK Longchamps pełnił szereg funkcji administracyjnych: był członkiem Sądu Dyscyplinarnego, Komisji Senatu, referentem Senatu Akademickiego, dziekanem, prorektorem i rektorem¹⁴.

⁸ A. REDZIK: *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 1, s. 15.

⁹ Prokuratoria Skarbu określana była jako „szkoła lwowskiej Prokuraturii” ze względu na to, iż szlify zawodowe zdobywało tam wielu wybitnych prawników. Za cel stawiała sobie obronę interesów Skarbu Państwa – przez realizację prawa krajowego i państwowego. K. PRZYBYŁOWSKI: *Ś.p. Roman Longchamps...*, s. 67; K. POL: *Roman Longchamps de Bérier 1883–1941*. W: IDEM: *Poczet prawników polskich XIX–XX w.* Przejrzał i uzupełnił A. REDZIK. Warszawa 2011, s. 1116.

¹⁰ Uchwała Rady Ministrów z 28 sierpnia 1919 r. Rozpoczęcie czynności Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1919, nr 75, poz. 435.

¹¹ K. POL: *Roman Longchamps de Bérier*. „Rzeczpospolita” 17.08.2000, s. C3.

¹² W innej części pracy omówiona została pozycja ze zbioru Profesora *Kodex Napoleona*.

¹³ Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, w skrócie ABGB, to austriacki kodeks cywilny z 1811 roku, opracowany przez Franza Zeillera, a z kolei Bürgerliches Gesetzbuch – BGB – to ogólnoniemiecki kodeks cywilny uchwalony w 1896 roku, obowiązujący od 1 stycznia 1900 roku.

¹⁴ K. POL: *Roman Longchamps de Bérier...*, s. C3.

Kolejną bardzo istotną formą działalności Longchamps'a był jego udział w kodyfikacji prawa polskiego w momencie odzyskania przez Rzeczypospolitą niepodległości, kiedy to zaistniała konieczność wypracowania określonego porządku prawnego. Pierwsze posiedzenie Sejmu Ustawodawczego w 1919 roku pociągnęło za sobą debatę nad powołaniem centralnego organu kodyfikacyjnego. Lwowskie środowisko prawnicze, pod przewodnictwem profesora Juliusza Makarewicza, przygotowało memoriał odnoszący się do dotychczasowych działań prawodawczych, jak również dający pewne wytyczne zmian, polegających na powołaniu odpowiednich zespołów zadaniowych. Jednym z problemów jakie stały przed Komisją Kodyfikacyjną (dalej: KK), było opracowanie projektu kodeksu cywilnego, którego nie udało się doprowadzić do końca. Lwowski komitet KK opracował własny kodeks zobowiązań, który powstał przy ogromnym współudziale Longchamps'a. Wysiłek jaki ponieśli prawnicy zaowocował zatwierdzeniem tekstu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1933 roku¹⁵. Kodeks ten uchodzi za jedno z największych osiągnięć polskiej myśli prawniczej XX wieku¹⁶. Współpracował również z innymi komisjami opracowującymi projekty kodeksów z zakresu prawa rodzinnego, handlowego, autorskiego czy morskiego. Podsumowaniem tych dokonań było wręczenie Longchampsowi Krzyża Komandorskiego Orderu Polonia Restituta za jego wkład w kodyfikację prawa polskiego¹⁷.

W związku z pozycją zawodową nie tylko w kraju, ale także i za granicą, Profesor dał liczne wystąpienia i odczyty¹⁸, uczestniczył w pracach szeregu towarzystw naukowych, jak choćby Polskiego Towarzystwa Prawniczego we Lwowie czy Polskiej Akademii Umiejętności. W celach naukowych podróżował niemal po całej Europie (Francja, Szwajcaria, Czechosłowacja, Austria, Niemcy, Holandia, Włochy).

Życie zawodowe Longchamps'a zmieniło się w momencie wkroczenia wojsk radzieckich na tereny Lwowa. Pracownicy naukowci zostali odsunięci od procesu dydaktycznego na Uniwersytecie¹⁹. Niemniej brak prowadzących zajęcia oraz autorytet jakim cieszył się Longchamps doprowadziły do ponownego zatrudnienia go w charakterze wykładowcy wybranych zagadnień, np. winy

¹⁵ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań. Dz.U. 1933, nr 82, poz. 598; Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. Przepisy wprowadzające kodeks zobowiązań. Dz.U. 1933, nr 82, poz. 599.

¹⁶ A. MAĆZYŃSKI: Recenzja: *R. Longchamps de Berier, Zobowiązania*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 1, s. 258 (Profesor opracował także podręcznik do zobowiązań).

¹⁷ K. POL: *Roman Longchamps de Bériér...*, s. C3.

¹⁸ A. REDZIK: *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)...*, s. 50–51; K. POL: *Roman Longchamps de Bériér 1883–1941...*, s. 1123–1124.

¹⁹ W okresie tym UJK przemianowany został na Lwowski Państwowy Uniwersytet. A. REDZIK: *Ibidem*, s. 62.

w sowieckim prawie cywilnym²⁰. Po agresji Niemiec hitlerowskich na ZSRR w 1941 roku działania eksterminacyjne zostały skierowane przeciwko Żydom i inteligencji. W nocy z 3 na 4 lipca aresztowano profesorów lwowskich, a nad ranem zostali oni rozstrzelani. Profesor zginął wraz z trzema swoimi synami: Bronisławem, Zygmuntem i Kazimierzem na Wzgórzach Wuleckich²¹.

Charakterystyka kolekcji Romana Longchamps de Berier

Profesor Longchamps de Berier pozostawił po sobie pokaźną kolekcję materiałów. Zbiory biblioteczne BWPIA w marcu 1969 roku powiększyły się o pozycje określane jako księgozbiór Profesora Romana Longchamps de Berier. Księgozbiór zdeponowany w 1945 roku w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego pozyskano od żony Anieli i syna Profesora – Jana²². Zakupione publikacje otrzymały numery inwentarzowe od 14217 do 15790 (ilustr. 1). Zbiór ten obejmuje 1547 woluminów. Numery inwentarzowe, jak również znaki własnościowe pozostawione przez właściciela, są podstawą wyróżnienia księgozbioru. Ze wstępnej analizy wynika, że w jej skład wchodzi wydawnictwa zwarte, w tym wydania poszytowe, i ciągłe, jak czasopisma. Niemalą część zbioru stanowią wydania broszurowe i nadbitki (około 25%).

Zawartość treściowa

Największą część depozytu stanowią publikacje związane z szeroko rozumianym prawem. Kolekcja niemal w całości poświęcona jest prawu. Najwięcej książek odnosi się do prawa cywilnego (około 35%) i handlowego (10%), także teorii i filozofii prawa, ustroju, prawa międzynarodowego, karnego, lotnicze-

The image shows a library order form from the University of Katowice. The form is titled "ZAMÓWIENIE" and includes fields for "Na podanie", "Termin dostawy", "Adres wydziału", "Adres wysyłkowy", "Specjalne uwagi", "O sposobie dostawy", and "Kwota zamówienia". The form is filled out with handwritten and printed information, including the name "D.K. Antykwariat" and the address "Katowice, ul. Dworcowa 9". The total amount is listed as 22,320 zł.

Ilustr. 1. Zamówienie kolekcji Romana Longchamps de Berier. Fot. Marta Kunicka

²⁰ Ibidem, s. 63.

²¹ Z. ALBERT: *Mord profesorów lwowskich w lipcu 1941 roku. W: Kaźń profesorów lwowskich – lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty.* Oprac. IDEM. Wrocław 1989, s. 55.

²² Informacje dotyczące kolekcji pochodzą także od Kierownika BWPIA Danuty Gburskiej.

go, górniczego, rzymskiego, pracy, konstytucyjnego, administracyjnego, wojskowego, autorskiego, kanonicznego, mniejszości narodowych. Należy jednak mieć na uwadze, iż ściśle przyporządkowanie poszczególnych publikacji do określonych dziedzin prawa częstokroć jest trudne w związku z opracowaniami ogólnymi, odnoszącymi się do kilku działów równocześnie.

Księgozbiór Longchamps obfituje w publikacje wybitnych uczonych i współczesnych mu praktyków. Dlatego też nie dziwi, że w zbiorze znalazły się teksty takich autorów jak: Władysław Abraham, Maurycy Allerhand, Oswald Balzer, Tadeusz Bigo, Marcelli Chlamtacz, Ludwik Erlich, Jan Gwiazdomorski, Eugeniusz Jarra, Henryk Konic, Karol Koranyi, Ignacy Koschembahr-Łyskowski, J. Makarewicz, Alfred Ohanowicz, Kazimierz Przybyłowski, Emil Stanisław Rappaport, Kamil Stefko, Stanisław Szachowski, E. Till, Eugeniusz Waśkowski, Fryderyk Zoll i in.²³ W analizowanym księgozbiornie na uwagę zasługują też pozycje biograficzne dotyczące, w zdecydowanej większości, życiorysów osób zawodowo zajmujących się prawem²⁴.

W zakupionej kolekcji znalazło się ponadto wiele pozycji autorstwa właściciela, czasami są to wieloegzemplarzowe wydania jego dzieł, częstokroć w formie broszurowej, jako przedruki z innych wydawnictw i czasopism (nadbitki, odbitki). Znajdują się tu także monumentalne publikacje, jak *Studia nad istotą osoby prawniczej*²⁵ (Lwów 1911) czy *Rękojmia z powodu wad i braków a obowiązki świadczenia: studium z austriackiego prawa cywilnego* (Lwów 1916), jak i podręczniki omawiające *Wstęp do nauki prawa cywilnego ze szczególnem uwzględnieniem kodeksów, obowią-*

²³ Wielu z nich było jego nauczycielami, jak: W. Abraham, M. Chlamtacz, I. Koschembahr-Łyskowski, S. Szachowski oraz wspomniany już E. Till, mistrz i mentor. A. DĘBIŃSKI: *Roman Longchamps de Bérrier – profesor lwowski i lubelski*. „Edukacja Prawnicza” 2001, nr 12, s. 45–47.

²⁴ Biogramy dotyczyły m.in.: Stanisława Dniestrzańskiego (Stanyslava Dnistrjans’kyjego), Leopolda Jaworskiego, Józefa Piłsudskiego, Teodora Tarnawskiego, Stanisława Wróblewskiego. Ciekawą pozycją jest publikacja oddająca hołd *Leonowi Pinińskiemu z okazji pięćdziesięciolecia doktoratu* pióra Stanisława Witkowskiego i R. Longchamps de Berier. Wewnątrz znajduje się zdjęcie bohatera uroczystości, jak również dwa teksty – Witkowskiego poświęcony życiu i działalności jubilata, natomiast Longchamps zaprezentował sylwetkę Pinińskiego jako prawnika. Oba teksty zostały wygłoszone na uroczystości odnowienia dyplomu doktorskiego Pinińskiego na UJK dnia 15 grudnia 1930 roku. Zachował się program jubileuszu, wraz z dokładnym planem spotkania i zaproszeniem na uroczystą akademię. Kolejną ciekawostką jest wspomnienie poświęcone Profesorowi Gabrielowi Szerszeniewiczowi, będące odbitką z „Palestry” nr 1 z 1938 roku, które ukazało się z okazji 25-lecia śmierci, autorstwa E. Waśkowskiego.

²⁵ W pozycji tej scharakteryzowano zagadnienie „osoby prawnej” – ówczesnie nazywanej prawniczą. Publikacja ma oprawę introligatorską, grzbiet i rogi są zdobione skórą. Grzbiet dodatkowo został ozdobiony guzami i złotymi napisami odzwierciedlającymi zawartość. Wydawnictwo zawiera secesyjne zdobienia. Na podstawie tej książki Longchamps wystąpił z wnioskiem o udzielenie mu habilitacji. Proces ten z nieustalonych przyczyn zakończył się pozytywnie dopiero w 1916 roku po opublikowaniu kilku kolejnych prac.

zujących w b. Królestwie Kongresowem, w Małopolsce i W. Ks. Poznańskim (Lublin 1922), ponadto *Prawo cywilne: (prawo spadkowe)* (Lublin 1931), słynne *Zobowiązania* (Lwów 1938) i wiele innych.

Poza prawem na zakupiony zbiór składają się publikacje z zakresu historii, stanowiąc niecałe 8% kolekcji, przy czym należy pamiętać, iż zagadnienia historyczne, częstokroć wiążą się z prawem²⁶. Do kolejnej grupy wydawnictw można zaliczyć wydawnictwa informacyjne, jako że księgozbiór miał charakter użytkowy, warsztatowy. Oprócz *S. Orgelbranda Encyklopedii Powszechnej* (Warszawa 1898–1904) wśród przejętych książek znajdują się źródła przede wszystkim o charakterze zawodowym, jak *Encyklopedia prawa obowiązującego w Polsce* (Poznań 1923–1926) oraz *Encyklopedia Podręczna Prawa Prywatnego* (Warszawa 1931–1939)²⁷. Ta ostatnia była inicjatywą wybitnego cywilisty Henryka Konica. Pierwszy zeszyt ukazał się w 1931 roku²⁸. Po czterech latach, w związku ze śmiercią redaktora, prace przejęli F. Zoll i Jan Wasilkowski.

Odrębną grupę materiałów stanowią czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe, wydane m.in. przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej, która funkcjonowała w latach 1919–1939. Posiadany przez Profesora zbiór wydawnictw KK jest reprezentatywny dla obowiązków jakie pełnił w związku ze wspomnianą współpracą, związaną z unifikacją prawa i stworzeniem nowych aktów prawnych odradzającego się państwa. Nie są to kompletne zbiory, kolekcjonował raczej

²⁶ Do publikacji tego typu można zaliczyć *Zbiór pamiątek do historii powstania polskiego z roku 1830–1831* wydany we Lwowie w 1882 roku. Na stronie przedtytułowej dedykacja od babci, ofiarującej pozycję wnukowi Bronisławowi, a na stronie tytułowej znalazła się pieczęć „Bronisław Longchamps”. Stan zachowania można określić jako dobry. Książka zawiera zestawienie źródeł i opracowań. Zdigitalizowana wersja innego egzemplarza tego wydawnictwa jest dostępna w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. Kolejnym przykładem wydawnictwa odnoszącego się do historii jest *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez Króla Jana Kazimierza r. 1661*, t. 1–2, wydana we Lwowie nakładem Uniwersytetu Lwowskiego w 1912 roku. Mimo, iż publikacja dotyczy historii w dużej mierze nawiązuje również do prawa. Starannie wydana jest *Polska, jej dzieje i kultura: od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*. T. 3: *Od roku 1796–1930* w opracowaniu Aleksandra Brücknera. Wydawnictwo to, bogato ilustrowane, pochodzi z warsztatu Trzaski, Everta i Michalskiego i zostało wydane w Warszawie w 1930 roku. Pozycja jest niestety mocno zniszczona, ma wyrwane i poprzerywane strony, pieczęć na pierwszej stronie jest zamazana, a na tytułowej wycięta. *Polska, jej dzieje...*, jest popularna w zbiorach bibliotek akademickich, warto o niej wspomnieć jednak w kontekście estetycznym. Na uwagę zasługuje także *Księga pamiątkowa wydana w setną rocznicę ogłoszenia Kodeksu Cywilnego z dnia 1. czerwca 1811 roku* opracowana przez komitet redakcyjny, któremu przewodniczył E. Till, wydana we Lwowie w 1911 roku staraniem Wydziału Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego, czcionkami Drukarni Jakubowskiego i Sp. (Odnotowana przez katalog NUKAT w kilku bibliotekach akademickich: Wrocław, Toruń, Białystok, Katowice, jak również przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Lublinie).

²⁷ A. REDZIK: *Periodyczne encyklopedie prawnicze*. „Palestra” 2011, nr 11–12, s. 209.

²⁸ Do zbioru zostały zakupione następujące numery: 3–5, 10, 12, 15, 17, 18, 31, 36.

poszczególne zeszyty, które były istotne dla właściciela. W zbiorze można spotkać pojedyncze numery np. „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Podkomisji Ustroju Sądownictwa”, „Protokołów obrad Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Prawo autorskie”, „Komisji Kodyfikacyjnej. Podkomisji Prawa Rzeczowego”, „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Podsekcji III Prawa Cywilnego”, „Komisji Kodyfikacyjnej. Podkomisji Postępowania Niespornego”, „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Podkomisji Prawa Małżeńskiego”, „Komisji Kodyfikacyjnej. Podkomisji Prawa o Stosunkach z Pokrewieństwa i Opieki”²⁹, „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny”³⁰ i inne. W kolekcji tej zwracają uwagę prace „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcji Prawa Handlowego” zawierające *Projekt ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością* przyjęty przez Kolegium Uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 26 listopada 1931 roku wraz z *Uzasadnieniem w opracowaniu referenta głównego projektu, Prof. Adama Chełmońskiego* wydane w Warszawie w 1932 roku.

Jedną z najciekawszych pozycji w zbiorze stanowi klocek utrwalający proces powołania do życia kodeks zobowiązań³¹.

²⁹ Jeden z egzemplarzy opatrzony był zapisem wykonanym ołówkiem „Egzemplarz pozostawiony przez Pana Profesora w czasie posiedzeń”.

³⁰ Publikowane były tu *Sprawozdania prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej za czas od 1 czerwca 1934 do 31 marca 1937; Sprawozdanie prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej za czas od 1 czerwca 1932 do 31 marca 1934*. Prace „Komisji Kodyfikacyjnej. Podkomisja Postępowania Upadłościowego” zostały opracowane wspólnie z pracami Podkomisji Prawa Układowego, co odnotowano odręcznie na stronie tytułowej. Zabieg taki często był stosowany również i w innych wydawnictwach, które były wspólnie opracowane. Podobną metodą posłużono się w pracach „Komisji Kodyfikacyjnej. Sekcji Postępowania Karnego”, która została opracowana wspólnie, obejmując dwa tomy, o czym dowiadujemy się z odręcznych notatek wykonanych na pierwszej stronie (do T. I ręcznie dopisano – „II”). Warto zwrócić także uwagę na *Ustawę karną (część ogólna) projekt wstępny* (Lwów 1922) autorstwa J. Makarewicza opracowaną wspólnie z pracami „Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej Wydziału Karnego Sekcji Prawa Karnego”, tworzącą swoisty ciąg materiałów poświęconych określonemu zagadnieniu. Wiele zeszytów z różnych sekcji i podkomisji zdigitalizowano i udostępnia się je w bibliotekach cyfrowych, np. w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego.

³¹ Zawiera on *Polskie prawo zobowiązań: część ogólna* E. Tilla opublikowane we Lwowie w roku 1923, a także zawarty w „Komisji Kodyfikacyjnej. Sekcji Prawa Cywilnego”, *Projekt części szczegółowej prawa o zobowiązaniach w opracowaniu koreferenta projektu adwokata Ludwika Domańskiego, Projekt części szczegółowej prawa o zobowiązaniach w opracowaniu referentów głównych projektu Ernesta Tilla i Romana Longchamps de Bereier* (t. 1, z. 2). Znajduje się tam również „Komisji Kodyfikacyjnej Podsekcja III Prawa Cywilnego” t. I, z. 5 z 1932 roku z *Projektem prawa o zobowiązaniach – przyjętym w drugim czytaniu przez podkomisję przygotowawczą Podsekcji III Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej*. Klocek ten zawiera również „Komisji Kodyfikacyjnej Podkomisji Prawa o Zobowiązaniach” z. 1 z 1933 roku z zawartym w nim *Projektem prawa o zobowiązaniach – przyjęty*

Wśród czasopism trzeba też zwrócić uwagę na zainicjowany w 1875 roku tygodnik „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, przekształcony w 1892 roku w „Przegląd Prawa i Administracji”³². Od 1919 roku wśród współredaktorów tego periodyku wymieniany był Longchamps, który po śmierci E. Tilla redagował czasopismo wraz z jego synem, Arturem (1926 rok). Longchamps poświęcił współpracy autorskiej i redaktorskiej ponad 30 lat pracy. W opublikowanych w tym wydawnictwie tekstach można znaleźć ślady prac kodyfikacyjnych, jak również elementy wszystkich dziedzin prawa. Dzięki staraniom Longchamps’a czasopismo od 1935 roku stało się oficjalnym organem Wydziału Prawa UJK i Polskiego Towarzystwa Prawniczego we Lwowie³³. Po niespełna dziesięciu latach, w 1936 roku, po śmierci A. Tilla, zostało ono przekazane testamentem Longchampsowi, który prowadził je do połowy 1939 roku, czyli do momentu, gdy ukazał się ostatni zeszyt. W zakupionej dla WPiA kolekcji numery „Przeglądu Prawa i Administracji” obejmują lata 1901–1938³⁴.

Kolejnymi wydawnictwami ciągłymi, które znalazły się w kolekcji Romana Longchamps de Berier były publikatory Rady Regencyjnej, czyli „Dziennik Praw Państwa Polskiego” ukazujące

przez kolegium uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 23–37 czerwca 1933. Natomiast w zeszycie 2 znajduje się Projekt przepisów wprowadzających kodeks zobowiązań: uchwalony w pierwszym czytaniu przez Komisję Prawa o Zobowiązaniach Komisji Kodyfikacyjnej i Projekt przepisów wprowadzających kodeks zobowiązań: przyjęty przez Kolegium Uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej w dniach 4 i 5 września 1933 wydane w Warszawie w 1933 roku. Wszystkie warianty tekstu są bardzo bogato ozdobione licznymi komentarzami i uwagami znajdującymi się zarówno w tekście, jak i na marginesach i mogą być cennym źródłem dla badań historycznych i cywilistycznych, odzwierciedlającym prace nad ustawą i kodeksem.

³² Na jego łamach publikowali niemal wszyscy ważniejsi prawnicy polscy (M. Allerhand, Tadeusz Bigo, Franciszek Bossowski, Leopold Caro, Lotar Dargun, L. Ehrlich, Feliks Gryziecki, Maurycy Fierich, Alfred Kohl, I. Koschembahr-Lyskowski, Henryk Kowalski, Edmund Krzymuski, J. Makarewicz, Waclaw Makowski, Julian Morelowski, Wilhelm Rappé, Józef Rosenblatt, Piotr Stebelski, K. Stefko, F. Zoll). S. MILEWSKI: *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od XVII wieku do początku wieku XX*. W: S. MILEWSKI, A. REDZIK: *Themis i PHEME: czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*. Warszawa 2011, s. 114; A. REDZIK: *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od początku XX wieku do 1939 roku*. W: S. MILEWSKI, A. REDZIK: *Ibidem*, s. 162–175.

³³ A. REDZIK: *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)*..., s. 52.

³⁴ Poszczególne zeszyty posiadają wiele śladów świadczących o ich praktycznym wykorzystaniu, jak choćby teksty dr. Rudolfa Różyckiego poświęcone *Austryackiemu realnemu podatkowi bezpośredniemu z 1904 roku*. Tematyka ta, jako bliska zainteresowaniom Longchamps’a, poddana została wnikliwej analizie, czego skutkiem był szereg zaznaczeń, pozostało wiele zapisków na marginesach, podkreśleń i oznaczeń kolejnych fragmentów tekstu (zachowały się zakładki informujące o tym). Wiele poprawek znajduje się również w tekście *Studia nad istotą...* opublikowanym w 1911 roku. Natomiast w zeszycie z 1926 roku zachowała się nalepiona kartka wypisana na maszynie „Lwów Leona Sapiechy 16; WPan Prof. Dr.Longchamps R” – prawdopodobnie świadectwo działań kolporterskich.

się w latach 1918–1919 i „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” z lat 1919–1938. Nie zabrakło też „Themis Polskiej”, miesięcznika dydaktyków i absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego, który zaczął się ukazywać w 1828 roku i był redagowany przez Romualda Hubego i Karola Boro-meusza Hoffmana. W piśmie tym drukowane były przede wszystkim teksty z zakresu historii prawa i cywilistyki. Bardzo często na jego łamach dochodziło do różnych polemik i dyskusji, które miały na celu twórcze rozwijanie obowiązujących uregulowań³⁵. W 1923 roku po raz trzeci reaktywowano „Themis Polską”, której redaktorem i wydawcą został Karol Lutostański. Po trzech latach ukazywania się wydawnictwo zakończyło egzystencję, a jego wszystkie numery z tej edycji udało się pozyskać z kolekcji Profesora Longchamps.

Poza dużymi zbiorami „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, prac „Komisji Kodyfikacyjnych”, „Przeglądu Prawa i Administracji”, pozostałe tytuły czasopism reprezentowane są przez pojedyncze numery, jak „Studia Prawnicze” z 1938 roku wydawane w Poznaniu przez Antoniego Peretiatkowicza; „Kwartalnik Prawa Prywatnego” z tego samego roku, organ Izby Notarialnych Rzeczypospolitej Polskiej; czy „Kwartalnik Prawa Cywilnego i Karnego”³⁶. Pochodzący z kolekcji Profesora „Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego”³⁷, obejmuje lata 1930–1933 i 1936–1939 oraz kilka zeszytów „Orzeczeń Sądu Najwyższego” z 1939 roku.

W analizowanym zbiorze znajdują się też pojedyncze zeszyty zagranicznych wydawnictw ciągłych, które znalazły się w kolekcji ze względu na użytkowy charakter. Były to m.in.: „Sonderabdruck Pragen Rundschau” (Jahrgang VI nr 5)³⁸, części 1–9 „Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi” wydany w Pradze w 1935 roku³⁹, „Revue Roumaine de Droit Privé”, „Annals of International Law and International Relations”, „Pravny Obzor”, „Annales of International Law and International Relations” i wiele innych.

³⁵ S. MILEWSKI: *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od XVII wieku...*, s. 56.

³⁶ Na okładce rocznika I zeszytu 1 widnieje odręczna uwaga wpisana ołówkiem „W jednym tomie rok I–III”.

³⁷ W okresie międzywojennym orzecznictwo sądowe, interesujące właściciela kolekcji, było stałym elementem zawartości periodyków, ukazywało się w większości czasopism takich jak: „Czasopismo Adwokatów Polskich”, „Głos Sądownictwa”, „Polski Proces Cywilny”. A. REDZIK: *Czasopisma prawnicze w Polsce Międzywojennej* (1). „Palestra” 2007, nr 5–6, s. 182.

³⁸ Zachował się zapis: „O łaskawe przyjęcie prosi autor” – pochodzący od Wojciecha Hejnosza, drugim współtwórcą pozycji był Václav Mitmánek.

³⁹ Komentarz opracowali: František Rouček i Jaromír Sedláček. Wewnątrz znajduje się dedykacja autora na stronie przytytułowej dla „Pana Profesora Romana Longchamps de Berier ze...” – (dalej nie udało się odczytać). Na grzbietach zaznaczono, co znajduje się w poszczególnych zeszytach (od t. 3), np. „Sešit 3 § 29–58; 4 § 59–106” itd.

Analiza formalna kolekcji

Kolekcja książek pochodzących ze zbiorów Romana Longchamps de Berier, która zakupiona została do BWPiA, to przede wszystkim pozycje opublikowane w języku polskim. Z ponad 1500 woluminów zbioru 75% to książki, które ukazały się w języku ojczystym, pozostałe reprezentowane są w księgozbiornie w językach: francuskim (10%), niemieckim (9%), a rzadziej włoskim, ukraińskim, angielskim i innych. Języki w jakich kolekcjoner zgromadził literaturę, były językami którymi się posługiwał. Język francuski i niemiecki znał biegle, natomiast włoski i ukraiński nieco słabiej. Wydawnictwa w języku ukraińskim i rosyjskim mogły być pokłosiem sytuacji w jakiej znalazł się w momencie zajęcia Lwowa przez wojska radzieckie. Publikacje w językach słowiańskich (m.in. czeskim, słowackim) prawdopodobnie stanowiły warsztat pracy, bowiem Longchamps należał do grona osób zaangażowanych we współpracę międzynarodową na gruncie prawniczym.

Trzeba przyznać, że wyznaczenie ram czasowych powstania kolekcji jest znacznie utrudnione. Na księgozbiór składają się głównie współczesne Profesorowi pozycje, z przewagą tych, które zostały wydane w okresie przypadającym na czas edukacji, jak również pracy naukowej i dydaktycznej na uczelniach. Główny zrąb księgozbiornie stanowią wydawnictwa pochodzące z początku XX wieku (stanowiące około 90%). Najstarszą publikacją ze zbioru jest *Corpus Juris Civilis Academician* wydany we Lwowie w 1748 roku. Kilka pozycji wydano w XIX wieku, m.in. klocek oprawiony jako *Prawo cywilne*⁴⁰, którego najstarsza część została wydana w Warszawie w 1808 roku, *Code Napoléone* wydrukowany w Paryżu w 1866 roku⁴¹ jak i *Kodex cywilny francuski* ogłoszony w Warszawie w 1829 roku⁴².

⁴⁰ Zawiera *Ustawę co do wprowadzenia do tutejszego kraju Kodexu Napoleona; Kodex cywilny Królestwa Polskiego* (z 1850 roku, bez miejsca wydania) i *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim* (t. 1 z 1860 roku) wydane przez Stanisława Zawadzkiego w Warszawie. Na grzbiecie wytłoczono: „Prawo cywilne” t. 1. Pozycja zachowana jest w bardzo dobrym stanie. Na wyklejce widnieją zapiski ołówkiem, oznaczenie własności będące pieczęcią „43” znajdującą się na podpisie wykonanym piórem, z którego da się odczytać jedynie pierwsze litery „Gluch...”. Jest to prawdopodobnie ślad wcześniejszej proveniencji.

⁴¹ Na stronie przytytułowej umieszczono pieczęć „Till”, jak również nieczytelny już teraz zapis ołówkiem u góry strony. Prawdopodobnie część zbiorów E. Tilla przeszła w ręce jego ucznia, niestety nie udało się tej hipotezy zweryfikować. Książka ma oprawę kartonową wzmocnioną płótnem. Dodatkowym zabezpieczeniem jest płócienna obwoluta z tkaniny, przyklejona do okładki. Wewnątrz książki znajdują się na brzegach nieliczne zapiski ołówkiem.

⁴² Wydany w „Drukarni Rządowej naprzeciwko Dyrekcyi i Kantoru Głównego Loteryi”. Książka jest wyposażona w twardą oprawę kartonową, skórzane wzmocnienia grzbiotu i rogów z tłoczeniem na grzbiecie słowa KodeX – mocno zniszczonym. Pozycja o wymiarach 10×12 cm jest zachowana w stanie dobrym. Na wyklejce znajduje się nieczytelny wpis, prawdopodobnie potwierdzający wcześniejszą proveniencję, zaczynający się od „Jamisz-

Księgozbiór Longchamps'a nie nosi znamion księgozbioru bibliofilskiego. Większość pozycji ma oprawę introligatorską wykonaną w zakładach introligatorskich Lwowa m.in. Franciszka Wrony i Michała Kuczabińskiego. Przeważająca liczba publikacji została oprawiona w półskórek ze wzmocnionymi grzbietami i rogami, książki i czasopisma oprawione są w kartonowe oprawy wzmocniane z kolei płótnem. Niekiedy tylko pojawiają się pozycje oprawione ozdobnie w skórę lub z dodatkowymi eleganckimi elementami. Grzbiety z reguły posiadają dekoracyjne detale i informacje określające zawartość. Oprawa czasopism i wydawnictw zwartych świadczy o ich użytkowym charakterze, z reguły na grzbiecie widnieje złote tłoczenie informujące o tytule, której części dotyczy dany tom, jak również i rok wydania – nie jest to zapis obligatoryjny, czasami pewne elementy informacyjne były pomijane. Sama oprawa, ozdobne tłoczenia jak i napisy nieznacznie się różnią na przestrzeni lat, w ramach poszczególnych tytułów, i jest to prawdopodobnie związane ze zmianą warsztatów introligatorskich, z usług których korzystał właściciel zbioru. W wydawnictwach ciągłych z reguły na początku każdego roku dołączany był skorowidz zarówno chronologiczny jak i alfabetyczny, niemniej w niektórych rocznikach spisy oprawiono na końcu. W przypadku „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” w zależności od objętości numerów w poszczególnych latach oprawiane roczniki były dzielone na części, co znajdowało odzwierciedlenie w zapisie na grzbiecie. Niekiedy (1930 rok) zdarzały się pomyłki i numer początkowy oprawiany był jako ostatni. Do oprawianych tomów załączane były również, w formie kieszonek i zakładek różnego rodzaju, dodatki do „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”. Z reguły nie zachowywano podczas oprawy oryginalnych okładek zawierających informację o poszczególnych numerach, jednakże zostawiono pierwszą i na niej nanoszono ręcznie korektę z informacją o zawartości całego oprawionego tomu czy rozróżnienia poszczególnych części⁴³. Wydawnictwa były pięknie wydawane ozdobnymi krojami czcionek z szeregiem secesyjnych zdobników.

Na bardzo wielu zachowanych zeszytach widnieją zapisy potwierdzające przynależność pozycji i numerów wydawnictw ciągłych do zbioru Profesora. W kolekcji można odszukać kilka woluminów będących własnością rodziny, co potwierdzają znaki proveniencyjne⁴⁴. Wiele pu-

nvscy” – trzy litery od końca mogą być jednak mylnie odczytane. Ołówkiem dokonano wpisu „AW Dry...” (dalej nieczytelne). Na wyklejce znajdują się nieczytelne wpisy ołówkiem i piórem.

⁴³ Tak było m.in. w „Kwartalniku Prawa Cywilnego i Karnego”, „Przeglądzie Prawa i Administracji”, pracach „Komisji Kodyfikacyjnej”.

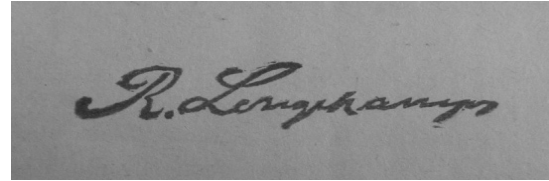
⁴⁴ W tomie 16 S. *Orgelbranda Encyklopedji Powszechnej* widnieje pieczęć Bronisława Longchamps'a na stronie tytułowej i przedtytułowej. Na uwagę zasługuje pozycja *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych państwa polskiego* (cz. I, Warszawa 1919–1920), opracowana przez Andrzeja Longchamps'a. Na stronie przedtytułowej znajduje się wpis możliwy tylko częściowo do odczytania: „Kochanemu i za... Bratu w... Andrzej”. Brat Romana, Andrzej, był sędzią Najwyższego Trybunału Administracyjnego w Warszawie.

blikacji w zbiorze sygnowanych jest pieczęcią „R. Longchamps” lub podpisem odręcznym, którymi właściciel oznaczał swoje materiały (ilustr. 2 i 3). Zabieg ten nie był stosowany we wszystkich pozycjach pochodzących z kolekcji.

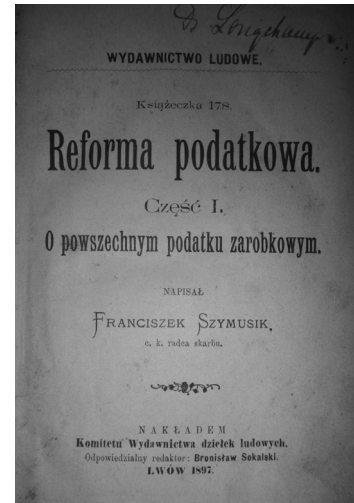
Na dokumentach pozostały zapiski związane z prenumeratą i kolportażem wydawnictw (poza tytułem, imieniem i nazwiskiem, miejscem pracy, widnieją również informacje dotyczące adresu zamieszkania, z których możemy dowiedzieć się w jakim okresie Longchampsowie wyjeżdżali na wakacje)⁴⁵. Wpisy te dokonywano ołówkiem, piórem, a czasami zapisywano na maszynie i wykonane zostały przez osoby zajmujące się kolportażem. Prawdopodobnie wydawnictwa były rozprowadzane za pośrednictwem poczty, bowiem na nielicznych zeszytach zachowały się znaczki pocztowe.

Na okładkach wielu wydawnictw znajdują się pieczęcie i odręczne wpisy: „W prezencie od autora”, „Autor prosi o przyjęcie”⁴⁶ itp., świadczące o autorytecie i dobrych relacjach w środowisku naukowym. Kilka biogramów znajdujących się w kolekcji opracował Wojciech Hejnosz, który swoje publikacje opatrywał wpisem: „O łaskawe przyjęcie prosi autor”. Tak też było w przypadku broszury *Oswald Balzer jako historyk praw słowiańskich* (Lwów 1933), na okładce której widnieje pieczęć potwierdzająca proveniencję.

O wykorzystaniu i użytkowym charakterze kolekcji świadczą pozostawione w niej zapiski mieszczące się na kartach różnorodnych publikacji. Wiele pozycji z omawianego zbioru wzbogacano szeregiem odręcznych notatek i komentarzy zawartych w tekście, naniesionych przez właściciela. Wiele zapisków i uwag w treści znajduje się w publikacji *Uzupełnienie do wstępu do nauki praca cywilnego* z roku 1935, które ukazało się „Nakładem

Ilustr. 2. Pieczęć sygnująca zbiory Romana Longchamps de Berier. Fot. Marta Kunicka

Ilustr. 3. Wpis sygnujący zbiory Romana Longchamps de Berier. Fot. Marta Kunicka

⁴⁵ Np. wysyłka kierowana była pod inny adres: „Hortowice p. Chorobrow koło Sokola” gdzie mieścił się dom letniskowy rodziny. Niejednokrotnie dokładnie dookreślano „Sapiechy 16 w podwórzcu” lub „Karpińskiego 11”.

⁴⁶ „Studia Prawnicze” A. Peretiatkowicza z 1938 roku.

Sekcji Skryptowej Br. Pom. S.K.U.L.⁴⁷ (na okładce znajduje się zapis „Dla Pana Profesora Longchamps de Berier”). Pozycja ta miała być pomocą dydaktyczną, bowiem w okresie studiów późniejszego Rektora adepci prawa mieli do dyspozycji niewiele tego typu opracowań w języku polskim⁴⁸, dlatego też korzystano głównie ze skryptów i notatek z wykładów⁴⁹.

Podsumowanie

Analizowany księgozbiór jest w głównej mierze księgozbiorem praktycznym, prawniczym, będącym odzwierciedleniem pracy naukowej i dydaktycznej wybitnego cywilisty. Zdeponowane w nim pozycje noszą ślady własności Profesora, jak również znaki wskazujące na autentyczne wykorzystanie go. Świadczą o tym liczne odnośniki i uwagi nanoszone w tekstach, pozwalają one także na poznanie i prześledzenie toku myślowego określonych rozwiązań. Zbiór ten zawiera podręczniki, monografie, kodeksy i czasopisma obejmując swym zasięgiem chronologicznym w zasadzie jedynie XIX i XX wiek, za to wybiega on poza kanon języka rodzinnego, wiele publikacji znajdujących się w zbiorze to książki wydane w językach obcych, ale znanych właścicielowi zbioru.

Bogata działalność cywilisty, rozliczne kontakty i podjęte projekty spowodowały, że biblioteka wydziałowa wzbogaciła się o pozycje z zakresu literatury cywilistycznej, w tym i zagranicznej. Należy podkreślić szerokie kontakty Profesora w ówczesnym środowisku naukowym – krajowym i zagranicznym, szereg pozycji wpisanych do zbiorów pochodzi z darowizn autorów.

Księgozbiór nie charakteryzuje się elementami, które wskazywałyby na jego bibliofilski charakter, w tym przypadku można mówić o charakterze użytkowym kolekcji. Świadczą o tym zarówno pozycje, jak również sposób oprawy czy wspomniane użytkowanie literatury. Oprawy zgromadzonych książek i czasopism są niejednolite, niezbyt wyszukane i nie charakteryzują się ozdobnymi elementami.

Stan zachowania kolekcji jest różny, część zbiorów wymaga renowacji, wymiany opraw i ogólnych prac mających na celu zabezpieczenie tego zbioru, jak np. „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”. W niektórych wypadkach warto zastanowić się nad digitalizacją poszczególnych eg-

⁴⁷ Wydawnictwo wydrukowano na prawach rękopisu nakładem Sekcji Skryptowej przy Stowarzyszeniu Bractwa Pomoc Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

⁴⁸ B. LONGCHAMPS DE BERIER. *Ochrzczony na szablach powstańczych... Wspomnienia (1884–1918)*. Wstępem i komentarzem opatrzyli: W. SULEJA, W. WRZESIŃSKI. Wrocław 1983, s. 181.

⁴⁹ Pozycji w zbiorze zawierających odręczne komentarze i odwołania w tekście jest znacznie więcej, o czym już wcześniej wspomniano. Podobną rolę pełniły *Zobowiązania: część ogólna [i szczególna 1927] wedle stenogramu wykładów uniwersyteckich Prof. Dra Romana Longchamps de Berier* wydana przez Juliusza Radkowskiego w 1926.

zemplarzy – wiele materiałów jest dostępnych w wersjach cyfrowych, ale wartość ich wzbogacona byłaby o notatki właściciela. Na pewno należy opracować zbiór w katalogu elektronicznym, tak aby był dostępny dla jak najszerszej grupy odbiorców.

Bibliografia

- ALBERT Z.: *Mord profesorów lwowskich w lipcu 1941 roku*. W: *Każń profesorów lwowskich – lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty*. Oprac. IDEM. Wrocław 1989, s. 35–67.
- DĘBIŃSKI A.: *Roman Longchamps de Bérier – profesor lwowski i lubelski*. „Edukacja Prawnicza” 2001, nr 12, s. 45–47.
- LONGCHAMPS DE BERIER B.: *Ochrzczony na szablach powstańczych... Wspomnienia (1884–1918)*. Wstępem i koment. opatrzyli W. SULEJA, W. WRZESIŃSKI. Wrocław 1983.
- MARZAŁ K.: *Prawnik musi przede wszystkim umieć myśleć*. „Gazeta Uniwersytecka. Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” 2017, nr 4, s. 35.
- MĄCZYŃSKI A.: Recenzja: *R. Longchamps de Berier, Zobowiązania*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 1, s. 255–258.
- MILEWSKI S.: *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od XVII wieku do początku wieku XX*. W: S. MILEWSKI, A. REDZIK: *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*. Warszawa 2011, s. 33–152.
- POL K.: *Roman Longchamps de Bérier*. „Rzeczpospolita” 17.08.2000, s. C3.
- POL K.: *Roman Longchamps de Bérier 1883–1941*. W: IDEM: *Poczet prawników polskich XIX–XX w*. Przejrzał i uzupełnił A. REDZIK. Warszawa 2011, s. 1109–1126.
- PRZYBYŁOWSKI K.: *Longchamps*. W: *Polski Słownik Biograficzny: Legendorf Fabian – Lubomirski Aleksander*. T. 17. Red. E. ROSTWOROWSKI. Wrocław–Kraków–Warszawa–Gdańsk 1972, s. 543–544.
- PRZYBYŁOWSKI K.: *Ś.p. Roman Longchamps*. „Państwo i Prawo” 1947, nr 5–6, s. 64–68.
- REDZIK A.: *Czasopisma prawnicze w Polsce Międzywojennej (1)*. „Palestra” 2007, nr 5–6, s. 181–182.
- REDZIK A.: *Periodyczne encyklopedie prawnicze*. „Palestra” 2011, nr 11–12, s. 209–218.
- REDZIK A.: *Polskie czasopiśmiennictwo prawnicze od początku XX wieku do 1939 roku*. W: S. MILEWSKI, A. REDZIK: *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*. Warszawa 2011, s. 162–329.
- REDZIK A.: *Roman Longchamps de Berier (1883–1941)*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 1, s. 5–108.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań. Dz.U. 1933, nr 82, poz. 598.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. Przepisy wprowadzające kodeks zobowiązań. Dz.U. 1933, nr 82, poz. 599.
- Uchwała Rady Ministrów z 28 sierpnia 1919 r. Rozpoczęcie czynności Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1919, nr 75 poz. 435.

Streszczenie

W artykule scharakteryzowano sylwetkę i księgozbiór Profesora Romana Józefa Longchamps de Berier. Przedstawiono główne aspekty działalności naukowo-dydaktycznej wybitnego cywilisty. W dokonanej analizie zwrócono uwagę na stan zachowania, walory edytorskie, estetyczne, jak również znaki powoływane i cechy nabyte poszczególnych egzemplarzy. Skupiono się na ukazaniu zakresu tematycznego i językowego kolekcji, jak również formy wydawniczej zachowanych zasobów. Przedstawiono dane szacunkowe zbioru, zawierającego publikacje dotyczące prawa, pochodzące głównie z XIX i z pierwszej połowy XX wieku. Wskazano użytkowy charakter księgozbioru prawniczego, będącego odzwierciedleniem pracy naukowej i dydaktycznej jego właściciela. Charakteryzując kolekcję dokonano podziału zasobu na wydawnictwa zwarte i ciągłe, które opublikowane zostały głównie w języku polskim, niemieckim i francuskim.

Słowa kluczowe:

Roman Józef Longchamps de Berier, kolekcje profesorskie, czasopiśmiennictwo prawnicze, literatura prawnicza, kodyfikacja, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Summary

Roman Józef Longchamps de Berier and his library

The article characterizes the portrait and the book collections of the professor Roman Józef Longchamps de Berier. The main aspects of scientific and didactic activity of an outstanding civilian are presented. In the analysis attention was paid to the state, editorial qualities, aesthetics, as well as the indicative marks and earned traits of the individual copies. It focused on the thematic and linguistic scope of the collection as well as on its publishing form. As a basis of the distinction an entry in the inventory and indicative marks were accepted. The presented results show the estimated data of the analyzed collection, which contains legal publications from mainly the 19th and the first half of the 20th century. It is above all a practical, legal booklet, reflecting scientific and didactic work. The collection contains both compact and continuous publications, which have been published mainly in Polish, German and French.

Keywords:

Roman Józef Longchamps de Berier, collections of professors, law journalism, legal literature, codification, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach